

- Суду України від 9 лютого 1999 р. № 1-рп/99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=5037>.
8. Тилле А.А. Действие закона во времени и обратная сила закона // Советское государство и право. – 1964. – № 12. – С. 29-37.
9. Ерасов А.М. Обратная сила уголовного закона и принципы уголовного права // Правоведение. – 2005. – № 3. – С. 75-89.
10. Якубов А.Е. Обратная сила уголовного закона // Вестник Московского ун-та. Серия 11. Право. – 1993. – № 2. – С. 61-68.
11. Волженкин Б. Еще раз об обратной силе уголовного закона // Законность. – 1994. – № 11. – С. 29-31.
12. Якубов А.Е. Признаки состава преступления и обратная сила уголовного закона // Законность. – 1997. – № 5. – С. 11-16.
13. Бахрах Д.Н. Действие правовой нормы во времени // Советское государство и право. – 1991. – № 2. – С. 11-20.
14. Бойцов А.И. Действие уголовного закона во времени и пространстве. – СПб., 1995.
15. Попов А.Н. Уголовный закон и его обратная сила / Науч. ред. проф. Б.В. Волженкин. – СПб., 1998.
16. Якубов А.Е. Обратная сила уголовного закона: некоторые проблемы совершенствования Уголовного кодекса Российской Федерации. – СПб., 2003.
17. Пояснювальна записка до проекту Трудового кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=30947.
18. Проект Трудового кодексу України: Законопроект від 4 грудня 2007 р. № 1108 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=30947.
19. Научно-практический комментарий к законодательству Украины о труде / Б.С. Стычинский, И.В. Зуб, В.Г. Зуб, В.Г. Ротань. – К. – Севастополь, 2001.
20. Хавронюк М., Дячук С. Проблемні питання застосування у кримінальному праві принципу зворотної дії кримінально-правового акту // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1999. – № 11. – С. 36-43.
21. Пономаренко Ю.А. До питання про можливість зворотної дії кримінального закону в часі при збільшенні мінімального розміру заробітної плати // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2000. – № 9. – С. 41-44.
22. Ляпунов Ю.И. Об обратной силе уголовного закона // Законность. – 1995. – № 4. – С. 26-29.
23. Ерасов А. М. Обратная сила уголовного закона: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – М., 2004.
24. Трудовой кодекс Российской Федерации от 21 декабря 2001 года [Электронный ресурс] // Официальный сайт Государственной Думы Российской Федерации. – Режим доступа: <http://ntc.duma.gov.ru>.
25. Трудовой кодекс Республики Беларусь от 8 июня 1999 года // Законодательство Беларуси [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?regnom=2562&page=7.
26. Трудовой кодекс Республики Молдова от 1 октября 2003 года // Трудовой кодекс Республики Молдова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.tk-md.ru/trud_kodeks_moldova_3_1/page/1.html.

Надійшла до редакції 09.02.2012

НАЗИМКО Є.С., кандидат юридичних наук
(Донецький юридичний інститут МВС України)
ФІЛОНОВ В.В., слухач магістратури
(Донецький національний університет)

УДК 343.347-053.6

ВИДИ І КОНСТРУКТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ САНКЦІЙ ЗА ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аналізуються види і конструктивні особливості кримінально-правових санкцій за злочини у сфері службової діяльності. На підставі проведеного дослідження розроблено пропозиції щодо подальших напрямів досліджень у зазначеній сфері.

Ключові слова: кримінально-правова санкція, покарання, злочин, службова діяльність.

Анализируются виды и конструктивные особенности уголовно-правовых санкций за преступления в сфере служебной деятельности. На основании проведенного исследования

розробтані пропозиції по дальнейшим направленням исследований в указанной сфере.

Ключевые слова: уголовно-правовая санкция, наказание, преступление, служебная деятельность.

The article examines the types and design features of criminal sanctions for crimes in the area of service activity. The proposals for future areas of research in this area developed.

Keywords: criminal-legal sanction, punishment, crime, business activities.

Злочини у сфері службової діяльності – це складне соціальне явище, яке негативно впливає як на імідж країни, так і на її економічний розвиток, загрожує демократії держави, правам людини, підриває соціальну справедливість у суспільстві і легітимність державних інститутів. Вчинення службових злочинів в органах державної влади негативно впливає на взаємовідносини громадян з представниками органів державної влади та місцевого самоврядування. Злочини у сфері державної служби підривають авторитет держави як гаранта конституційних прав громадян та знижують рівень довіри громадян до державних службовців як осіб, уповноважених на виконання функцій держави.

Для боротьби з цим видом злочинів розроблено механізми кримінально-правової протидії, одним із яких є покарання за злочини у сфері службової діяльності. Питання стосовно злочинів у сфері службової діяльності досліджують такі українські вчені, як В. Базилевич, З. Варналій, Я. Жаліло, О. Власюк, І. Мазур, А. Мокій, А. Сухоруков, Ю. Харазішвілі. Проблеми правопорушень у сфері службової діяльності висвітлено у працях Л. Аркуші, А. Гайдука, М. Камлика, М. Мельника, Є. Невмержицького, О. Терещука, М. Хавронюка, а також закордонних науковців Б. Волженкіна, О. Гределанда, М. Костеннікова, С. Коткіна, Р. Клітгарда, В. Мілера, С. Роуз-Екерман, А. Шайо. Однак актуальним залишається питання видів і конструктивних особливостей злочинів у сфері службової діяльності. Отже, виникає необхідність у системному дослідженні покарань за злочини у сфері службової діяльності, механізму їх застосування та причин, через які вони не виконують одну з основних функцій покарання – превентивну.

Розкриття сутності злочинів у сфері службової діяльності доцільно розпочати з дослідження та аналізу його структурних елементів. Тому слід звернутися до методологічного підходу до дослідження об'єкта злочинів у сфері службової діяльності, розглядаючи його крізь структуру суспільних відносин, що охороняються відповідним розділом Кримінального кодексу України. У кримінальному праві виділяють такі елементи правовідносин: суб'єкт, об'єкт, зміст відповідних правовідносин.

Суб'єктами розглядуваних нами суспільних відносин є держава в особі відповідних органів та посадових і службових осіб, різні об'єднання громадян, юридичних і фізичних осіб, які співвідносяться один з одним як суб'єкт та об'єкт впливу. Здійснюючи свої повноваження, службова особа діє не як індивід, а як представник організації, відповідного органу. Її дії приводять до юридичних наслідків для організації і мають бути визнані діями організації. Роль службових осіб полягає у забезпеченні нормального функціонування апарату органів державної влади, місцевого самоврядування та підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, що ґрунтується на правових нормах, які визначають компетенцію службових осіб, коло їх прав, повноважень та обов'язків.

Суспільні відносини, на які посягають злочини у сфері службової діяльності, можна поділити на дві групи залежно від сфери існування: такі, що існують у державній сфері, та такі, що існують у недержавній сфері. Між ними є певні відмінності.

Так, службових осіб, які здійснюють свої повноваження в державній сфері, наділяє компетенцією держава і вони мають забезпечувати існування суспільних відносин саме від імені держави в інтересах як окремих громадян, так і самої держави. Однак отримавши певну владу від держави, службова особа, користуючись і зловживаючи нею, завдає цим шкоду державі та окремим громадянам.

У свою чергу, службових осіб підприємств, установ і організацій недержавної сфери компетенцією наділяє власник цих юридичних осіб, і службова особа має забезпечувати існування суспільних відносин у законних інтересах власника, але за допомогою отриманої влади службова особа може шляхом руйнування суспільних відносин заподіяти шкоду інтересам держави або окремих громадян, або інтересам власника.

При визначенні предмета відносин, які охороняються Розділом XVII Особливої частини

КК, необхідно враховувати, що предмет злочину та предмет суспільних відносин не одне й те саме. Як наголошує В.Я. Тацій, необхідно розрізняти предмет як структурний елемент суспільних відносин і предмет злочину як самостійну факультативну ознаку складу злочину, що існує поряд з об'єктом [1, с. 284].

Суспільні відносини, на які посягають службові особи державних та недержавних структур, виникають з приводу реалізації завдань, що стоять перед органами державної влади та місцевого самоврядування, а також окремими підприємствами, установами й організаціями незалежно від форм власності. Тому можна дійти висновку, що предмет охоронюваних суспільних відносин у злочинах у сфері службової діяльності має нематеріальний характер і являє собою певні завдання, що стоять перед державою в цілому й окремо перед кожним державним органом, органом місцевого самоврядування і підприємством, установою чи організацією незалежно від форми власності. Суб'єктами реалізації цих завдань є службові особи; інакше кажучи, ті завдання, які стоять перед відповідними структурами, стоять і безпосередньо перед конкретними їх службовими особами [3, с. 160].

Завдання службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування полягають у точному виконанні ними положень Конституції України, законів та підзаконних нормативних актів, забезпеченні виконання повноважень відповідними органами в інтересах як окремих громадян, так і державних інтересах. Можна сказати, що ці завдання покладені на службову особу державою в цілому. Відтак і реалізуються ці завдання на державному (публічному) рівні, а їх точне виконання забезпечує правильне функціонування вищеперелічених органів.

Специфікою завдань службових осіб недержавних структур є забезпечення правильної роботи певного підприємства, установи чи організації в інтересах його власника. Виходять ці завдання від цього ж власника і реалізуються в тій сфері недержавних структур, де функціонує конкретне підприємство.

Соціальний зв'язок як структурний елемент суспільних відносин визначається як певна взаємодія, взаємозв'язок суб'єктів цих відносин. Він є обов'язком певної поведінки взаємопов'язаних суб'єктів відносин, об'єктивно існує незалежно від поведінки окремих індивідів. Сутність соціального зв'язку встановлюється на основі визначення діяльності суб'єктів відносин з приводу предмета та змісту їх поведінки.

У публічній сфері соціальний зв'язок проявляється у тому, що службові особи, діючи від імені органів державної влади та місцевого самоврядування як представники влади, здійснюють управлінські функції щодо підлеглих осіб та окремих громадян, забезпечуючи державну політику, тобто нормальну роботу як державного апарату та апарату органів місцевого самоврядування в цілому, так і окремих їх установ і організацій. Зловживаючи наданою владою, вони порушують цей соціальний зв'язок, а тим самим і нормальну роботу державних структур, що тягне за собою спричинення істотної шкоди охоронюваним правом інтересам окремих громадян, суспільства та держави в цілому [3, с. 161].

У сфері господарювання соціальний зв'язок визначається здійсненням службовими особами управлінських, господарських, підприємницьких функцій, наприклад, розпорядження матеріальними та фінансовими цінностями, впровадження нових технологічних процесів, керівництво структурними підрозділами підприємств тощо в інтересах нормального функціонування певного підприємства.

Загалом можна сказати, що соціальний зв'язок в об'єкті розглядуваного злочину має бути таким, щоб він виключав можливість порушення службовими особами своїх службових обов'язків.

Слід звернути увагу на те, що при вчиненні будь-якого злочину у сфері службової діяльності тією чи іншою мірою завжди підривається авторитет підприємства, установи чи організації, де працює службова особа, яка вчинила такий вид злочину. За своєю природою авторитет є соціально-психологічним явищем, яке є суттєвим елементом правосвідомості і, як вірно зазначає І.Б. Малиновський, саме його втрата є, як правило, основним шкідливим наслідком будь-якого посадового злочину [2, с. 31].

Отже, авторитет виступає об'єктом злочинного посягання, а його підрив є одним з проявів злочинних наслідків у формі моральної шкоди від службового зловживання.

У науковій літературі загально визнано, що зловживання в сфері службової діяльності вважаються невіршеною проблемою не тільки в Україні, але і в досить розвинених країнах

Європейського союзу. Ці зловживання впливають на економіку і політику, право та ідеологію не тільки малорозвинених держав, а й світових лідерів. Нині і практики, і вчені погоджуються з думкою про те, що абсолютне викорінення зловживань у службовій сфері, мабуть, неможливе. Наразі головним завданням є локалізація цих протиправних явищ, зменшення їх обсягу та галузей існування. З огляду на те, що злочинні діяння, скоєні посадовими або службовими особами, пов'язані, по-перше, із зловживанням владою або службовим становищем, і, по-друге, із корисливою метою або іншою особистою зацікавленістю, вбачається за необхідне приділити особливу увагу формуванню понятійного апарату для ефективної правозастосовчої діяльності в цій галузі. А також з'ясувати питання, чи рівноцінною є суспільна небезпека як одна з головних ознак злочину при скоєнні правопорушень у сфері службової діяльності особами, які є представниками влади чи службовцями державних органів та установ, і при скоєнні таких самих правопорушень особами, що виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції на підприємствах і в організаціях недержавної форми власності.

Визначення службового злочину тісно пов'язане з терміном "службова особа". Слід зауважити, що останній широко застосовується як у вітчизняному, так і в зарубіжному законодавстві, проте в дещо різних значеннях.

Так, у ст. 18 КК України закріплено, що службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів [3].

Кримінальний кодекс України в розділі 17 Особливої частини "Злочини в сфері службової діяльності" передбачає відповідальність за такі злочини:

- зловживання владою або службовим становищем (ст. 364);
- перевищення влади або службових повноважень (ст. 365);
- службове підроблення (ст. 366);
- службова недбалість (ст. 367);
- одержання хабара (ст. 368);
- давання хабара (ст. 369);
- провокація хабара (ст. 370).

Зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб, використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно заподіяло істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, – карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [4, с. 175].

Аналіз судової практики з даного питання свідчить, що найчастіше за злочини у сфері службової діяльності призначаються покарання до трьох років позбавлення волі, але у більшості випадків засуджені не відбувають весь призначений строк покарання, виходячи з місць поз-

бавлення волі на основі Закону України «Про амністію». Досить частими є випадки повернення таких осіб на раніше обіймані посади або на інші види державної служби. Усе вищенаведене свідчить про неефективність застосування покарань за злочини у сфері службової діяльності.

Дослідження системи покарань за службові злочини доцільно починати з визначення поняття «система» у широкому розумінні: це «порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь». У зв'язку з цим система покарань – це встановлений кримінальним законом обов'язковий для суду вичерпний перелік покарань, розміщених у відповідному порядку залежно від їх тяжкості – від найлегших до найтяжчих.

Санкції, що як структурна частина Особливої частини КК використовуються для визначення виду і розмірів покарання, вчені поділяють на три види: відносно визначені, альтернативні, кумулятивні. Відносно визначена санкція передбачає покарання певного виду, наприклад, позбавлення волі у певних межах, вказуючи або не вказуючи текстуально його нижню межу, але обов'язково вказуючи його верхню межу. Альтернативні санкції передбачають не один, а два чи більше видів покарань, з яких суд може призначити лише одне. Кумулятивна санкція передбачає поряд з основним покаранням призначення додаткового, наприклад, конфіскацію майна, заборону обіймати певні посади або знаходитися на державній службі.

Усі існуючі в КК України кримінально-правові санкції слід розподілити за критерієм відносної визначеності передбаченого в кримінально-правових санкціях покарання, поділивши їх на класи. Перший клас – санкції, в яких передбачено застосування одного основного покарання з визначенням його меж. Другий клас – санкції, в яких передбачено застосування одного основного покарання з визначенням його меж та можливість суду призначити додаткове покарання. Третій клас – санкції, в яких передбачено можливість застосування декількох видів основних покарань, із яких суд може призначити тільки одне. Четвертий клас – санкції, в яких передбачено поряд з можливістю застосування декількох видів основних покарань, із яких суд може призначити тільки одне, додаткового виду покарання.

Класифікацію санкцій за вищезазначені злочини залежно від відносної визначеності передбаченого в кримінально-правових санкціях покарання наведено у таблиці:

Злочин	Клас 1	Клас 2	Клас 2.1
1. Зловживання владою або службовим становищем.		Ч. 1 ст. 364	Ч. 2 ст. 364; Ч. 3 ст. 364
2. Перевищення влади або службових повноважень.		Ч. 1, 2, 3 ст. 365	
3. Службове підроблення.		Ч. 1, 2 ст. 366	
4. Службова недбалість.		Ч. 1, 2 ст. 367	
5. Одержання хабара.	Ч. 2, 3 ст. 368	Ч. 1 ст. 368	
6. Давання хабара.	Ч. 2 ст. 369	Ч. 1 ст. 369	
7. Провокація хабара.	Ч. 2 ст. 370	Ч. 1 ст. 370	

Підбиваючи підсумок аналізу, слід зазначити, що за більшість злочинів у сфері службової діяльності передбачено санкції другого класу, що, у свою чергу, дає змогу встановлювати широкий спектр покарань, які у більшості випадків є незначними і не відповідають ступеню тяжкості вчиненого злочину. Такий вид санкції сприяє існуванню корупційних схем, коли за певну грошову винагороду особі, винній у вчиненні службового злочину, встановлюється більш м'яке покарання. У практиці наявні випадки, коли відбувши менше третини визначеного покарання, Законом «Про амністію» особа звільняється з місць позбавлення волі, нерідко повертаючись на раніше займану посаду.

Усе вищезазначене свідчить про необхідність перегляду видів санкцій за злочини у сфері службової діяльності з метою їх посилення та більш чіткого визначення меж покарань, що унеможливить встановлення більш м'яких покарань. Тобто пропонується встановлення санкцій першого класу за злочини у сфері службової діяльності, в яких будуть визначені чіткі межі покарання, буде відсутня можливість встановлення невідповідних тяжкості вчиненого службового злочину покарань, що, у свою чергу, унеможливить ухилення службових осіб від справедливого покарання за вчинений злочин.

Список використаної літератури:

1. Бажанов М.І., Сташис В.В., Тацій В.Я. Кримінальне право України: Особлива частина. – Харків, 2002.
2. Малиновский И.Б. Коррупция: проблемы уголовной ответственности государственных служащих: Учеб. пособие. – М., 1996.
3. Хашев В.Г. Дослідження родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності // Вісник Запорізь. юрид. ін-ту. – 2009. – № 2. – С. 155-163.
4. Скригонюк М.І. Криміналістика: Підруч. – К., 2005.

Надійшла до редакції 26.01.2012

БЕЗПАЛЬКО С.В., здобувач
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343

СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 358 КК УКРАЇНИ

У статті детально проаналізовано суб'єкт злочину, передбаченого ст. 358 КК України (відповідальність за підроблення документів).

Ключові слова: документ, підроблення, суб'єкт підроблення.

В статье детально проанализирован субъект преступления, предусмотренного ст. 358 УК Украины (ответственность за подделку документов).

Ключевые слова: документ, подделка, субъект подделки.

In article the subject of a crime by whom it is provided responsibility for forging of documents is in details analysed.

Keywords: the document, a fake, the subject of a fake.

Відсутність в українській юридичній науці теоретичних розробок проблеми запобігання підробленню документів, печаток, штампів та бланків, їх збуту, використанню підроблених документів, відповідних рекомендацій для практики обмежує можливість правоохоронних органів у проведенні на належному рівні змістовної боротьби з цим злом. Окремі проблеми протидії такому злочину були в центрі уваги фахівців у галузі кримінального права та кримінології. Про це свідчать роботи вітчизняних та зарубіжних вчених М. Алієва, О. Бріліантова, О. Ватутіна, Д. Гончарова, А. Дагіте, А. Джафарова, О. Леві, Б. Пінхасова, Г. Поленова, В. Постнікова, Ю. Щігальова та ін. Однак у працях названих авторів питання суб'єктивних ознак аналізованих злочинів не розглядалися, розглядалися фрагментарно або стосувалися складу злочину, який на даний час зазнав значних змін.

Конструкція диспозицій окремих частин ст. 358 КК України така, що суб'єкт даного злочину різний: у частинах першій, третій та четвертій є загальним, а у частині другій – спеціальним.

Зупинимося більш детально на спеціальному суб'єкті злочину, передбаченого ст. 358 КК України. У частині другій цієї статті суб'єктом злочину може бути: а) працівник юридичної особи будь-якої форми власності, який не є службовою особою, б) приватний підприємець, в) аудитор, г) експерт, д) оцінювач, е) адвокат або є) інша особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг.

Мета нашої статті – розглянути більш детально окремі з цих суб'єктів.

Підприємець – той, хто володіє промисловим, торговельним і т.ін. закладом; організатор вигідних справ, прибуткових операцій [1, с. 778].

В Україні підприємцем як господарюючим суб'єктом може бути: а) громадянин, який здійснює самостійну підприємницьку діяльність без створення юридичної особи («фізична особа»); б) юридична особа незалежно від форми власності, що займається діяльністю з виробництва, реалізації, придбання товарів (робіт, послуг); в) група юридичних або фізичних осіб, якщо одна або кілька з них має вирішальний вплив на їхню господарську діяльність (на підставі володіння акціями, права використання активів тощо).

Понять «приватний підприємець» чи «індивідуальний підприємець» у законодавстві України немає. Чинне законодавство України переважно тлумачить термін «підприємець» як фізичну особу, що здійснює підприємницьку діяльність, тобто ініціативну, систематичну, на

